

УДК 343.424

О. А. Гусак

здобувач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу та криміналістики
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ОБ'ЄКТ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

Стаття присвячена дослідженню проблем, пов'язаних із визначенням об'єкта злочину, передбаченого статтею 120 КК України. Дається розгорнутий аналіз визначення родового об'єкта злочинів розділу II Особливої частини КК України, безпосереднього об'єкта доведення до самогубства.

Ключові слова: кримінальне право, доведення до самогубства, родовий об'єкт, безпосередній об'єкт.

Визначення об'єкта злочину має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки є необхідним для правильної оцінки соціальної суті злочинного діяння, його суспільної небезпеки. Визначення об'єкта сприяє правильній кваліфікації злочину, дозволяє відмежувати злочин від інших суспільно-небезпечних діянь.

Питання об'єкта злочину досліджували такі науковці, як: В. Я. Тацій, М. Й. Коржанський, П. С. Матишевський, Є. В. Фесенко та інші. Здебільшого науковці визначають об'єкт злочину як охоронювані законом суспільні відносини та соціальні цінності (блага), на які посягає злочинне діяння. З цієї концепції доцільно виходити і при визначенні об'єкта злочину, передбаченого статтею 120 КК України.

Метою даної статті є розкриття проблеми об'єкта досліджуваного злочину з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Злочин, передбачений статтею 120 КК України, полягає у доведенні особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності.

Склад даного злочину знаходиться в Розділі II «Злочини проти життя та здоров'я особи» Особливої частини Кримінального кодексу України.

Виходячи з видів і розміру покарань, передбачених у санкції статті 120 КК України, даний злочин належить до категорії злочинів середньої тяжкості. Діяння, що містяться в зазначеному розділі, належать до категорії особливо тяжких, за винятком привілейованих складів злочину (ст. 116, 117, 118, 119 КК України). Доведення до самогубства або до замаху на самогубство (ст. 120 КК України) не містить яких-небудь специфічних елементів тієї або іншої ознаки складу злочину, які визначали б його як привілейований. Для з'ясування зазначеної специфіки даного злочину важливе значення має об'єкт злочину.

На думку професора М. Й. Коржанського, людина являє собою явище природно-суспільне, а особа — явище соціальне, пов'язане не з фізичним буттям людини, а з його певними суспільними властивостями [1, с. 4].

Тому не випадково Кримінальний кодекс України назву Розділу II трактує як «Злочини проти життя та здоров'я особи», розглядаючи особу саме в якості родового об'єкта злочинного посягання.

Під родовим (груповим) об'єктом розуміють об'єкт, яким охоплюється певне коло тотожних чи однорідних за своєю соціальною і економічною сутністю суспільних відносин, які повинні охоронятися внаслідок цього єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм [2, с. 105]. Що ж стосується видового об'єкта, то він являє собою ще більш вузьку групу благ людини в структурі родового об'єкта: «Видовий об'єкт містить у собі групу суспільних відносин, що за своїм обсягом менше, ніж група, що входить у родовий об'єкт злочинів, але більше, ніж ті суспільні відносини, на які посягають при вчиненні конкретного злочину» [3, с. 203-204]. За місцем розташування, видовим об'єктом доведення до самогубства, як і вбивства, заподіяння смерті по необережності, спричинення шкоди здоров'ю, дій, що ставлять під погрозу життя й здоров'я, є життя та здоров'я людини. Виходячи з такого поняття видового об'єкта, справедливо буде відносити доведення до самогубства до злочинів проти життя. Звідси випливає, що безпосереднім об'єктом доведення до самогубства також є право людини на життя.

У науці кримінального права із приводу безпосереднього об'єкта доведення до самогубства є різні точки зору. На думку професора В. К. Грищука, ним є життя та здоров'я людини [4, с. 288]. До такої точки зору схиляється й більшість інших вчених, які критично розглядають концепцію об'єкта злочину як суспільних відносин [5, с. 10], а також і ті, що формулюють об'єкт злочинного посягання через призму суспільних відносин, стверджуючи, що «безпосереднім об'єктом доведення до самогубства є життя людини як суб'єкта суспільних відносин» [6, с. 5].

Слід зазначити, що, розглядаючи питання про злочини проти життя та здоров'я, теорія кримінального права поняття «людина» і «особа» використовує як синоніми. Проте людина як біологічна істота має невід'ємне суб'єктивне право на життя, тобто на своє біологічне існування. Це право з'являється в неї із самого народження і закінчується біологічною смертю. Тому абсолютно справедливо стверджувати, що безпосереднім об'єктом зазначених злочинів є життя будь-якої людини незалежно від його соціальної значущості й корисності.

Що стосується питання про об'єкт доведення до самогубства або замаху на нього, то, враховуючи викладене, слід звернути увагу на ще одне невід'ємне природне суб'єктивне право кожного індивіда — це право на вибір. Дане право стосується всіх сторін реалізації першорядного природного суб'єктивного права на життя: від права на володіння життям до права розпорядження своїм життям. Право вибору дуже тісно переплітається зі свободою волевиявлення індивіда як самостійно діючої, психічно здорової особи. Свобода волевиявлення означає, що ніхто не має права імперативно

впливати на волевиявлення індивіда з метою формування в нього вибору, бажаного тому, хто впливає на індивіда, але не самому індивідові. Тут слід зазначити досить принципову обставину, яка полягає в тому, що у випадку доведення до самогубства винний не позбавляє потерпілого права вибору щодо розпорядження своїм життям, як при вбивстві. В останньому випадку винний посягає не тільки на життя індивіда як на його невід'ємне благо, не тільки на суб'єктивне право індивіда на життя, але також і на право вибору індивіда розпоряджатися своїм життям.

Тому дії, що психологічно сприяють такому вибору індивіда, який бажаний особі, що здійснює подібні дії, але не самому індивідові, що робить бажаний для цієї особи вибір, хоча й не порушують права вибору індивіда, але посягають на свободу волевиявлення даного індивіда щодо реалізації свого права на вибір. У цьому суть порушення природного суб'єктивного права особи на свободу вибору, оскільки в основі свободи вибору лежить свобода волевиявлення конкретної особи щодо здійснення вибору того або іншого варіанта поведінки в конкретній ситуації. Саме впливаючи на волевиявлення конкретного індивіда, звужуючи його психологічні рамки, винний сприяє тому, що індивід, на волевиявлення якого відбувається такий вплив, робить вибір, вигідний, насамперед, винній особі.

На відміну від вбивства, де має місце умисне заповідання смерті одним індивідом іншому індивідові при відсутності вибору у останнього, диспозиція статті 120 КК України закріплює такі дії індивіда, що посягає, — винного, результатом яких є вибір іншого суб'єкта (потерпілого, який не страждає психічним захворюванням, що має адекватні уявлення про життя й смерть) — позбавити себе життя. При цьому винний повинен діяти з прямим умислом, тобто усвідомлювати суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачити можливість або неминучість зазначеного вибору з боку потерпілого та бажати вибору потерпілого на користь вчинення ним самогубства.

Вважаємо, що в наявності в потерпілого можливості вибору того або іншого варіанта поведінки в конкретній ситуації полягає головна специфіка об'єкта доведення до самогубства.

У зв'язку з цим складаються суспільні відносини, де суб'єктом є індивід, предметом — свобода волевиявлення при реалізації права вибору щодо розпорядження своїм життям, та зв'язки між суб'єктами із приводу даного предмета.

Аналізуючи об'єкт доведення до самогубства, варто було б зупинитися на такому об'єкті злочинного посягання, зазначеного в диспозиції даної норми, як гідність потерпілого.

Треба сказати, що злочин, передбачений статтею 120 КК України, є двооб'єктним, тому що в його диспозиції передбачена можливість посягання на два безпосередні об'єкти — життя та гідність потерпілого. При цьому гідність виступає в якості додаткового альтернативного об'єкта, що підтверджується конструкцією диспозиції зазначеної статті, яка закріплює систематичне приниження людської гідності поряд з іншими способами.

Здійснюючи посягання на даний об'єкт, винний повинен обирати такі способи психологічного впливу на потерпілого, які свідомо для нього зіграли б вирішальну роль у перевазі здійснити потерпілим вибір позбавити себе життя. Це можуть бути образи потерпілого, вульгарно-зневажливі інтерпретації яких-небудь його людських якостей і інші подібні дії, які сприяють формуванню на психоемоційному рівні у потерпілого певного негативного психологічного комплексу з приводу своєї особистості, що обумовлює порок волевиявлення потерпілого, спонукаючи його позбавити себе життя.

Отже, безпосереднім основним об'єктом доведення до самогубства є, з одного боку, життя конкретної особи як невід'ємне благо, природне суб'єктивне право на життя, а також суспільні відносини, що виникають із приводу охорони та реалізації даного суб'єктивного права; з іншого боку — до безпосереднього об'єкта зазначеного злочину можна цілком справедливо віднести природне суб'єктивне право особи на свободу вибору щодо розпорядження зазначеним вище благом. Додатковим об'єктом виступає людська гідність, на яку здійснюється негативний психологічний вплив, який сприяє формуванню на психоемоційному рівні у потерпілого негативного психологічного комплексу із приводу уявлення про свою особистість.

Список літератури

1. Коржанский Н. И. Квалификация следователем преступлений против личности и собственности: Учебное пособие / Н. И. Коржанский. — Волгоград: Изд-во Волггр. ВСШ МВД СССР, 1984. — 60 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; За ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — [4-те вид., перероб. і допов.]. — Х.: Право, 2010. — 456 с.
3. Фролов Е. А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления / Е. А. Фролов // Сборник научных трудов. — Выпуск 10. — Свердловск: Свердловский юридический институт, 1969. — С. 184-225.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — [7-ме вид., переробл. та доповн.]. — К.: Юридична думка, 2010. — 1288 с.
5. Фесенко Є. В. Концептуальні питання застосування нового кримінального законодавства України // С. Б. Гавриш, Є. В. Фесенко / Новий Кримінальний кодекс України: поняття застосування і вивчення. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Питання застосування нового Кримінального кодексу України». 25-26 жовтня 2001 року, м. Харків. — Київ-Харків: Юрінком Інтер, 2002. — С. 11-14.
6. Авакян Р. З. Доведение до самоубийства и его предупреждение: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 715 — «Уголовное право и уголовный процесс»; специальность 718 — «Криминология» / Р. З. Авакян. — М., 1972. — 21 с.

О. А. Гусак

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ОБЪЕКТ ДОВЕДЕНИЯ ДО САМОУБИЙСТВА: СОВРЕМЕННЫЙ ВЗГЛЯД

Резюме

Статья посвящена исследованию проблем, связанных с определением объекта преступления, предусмотренного статьей 120 УК Украины. Дается развернутый анализ определения родового объекта преступлений раздела II Особенной части УК Украины, непосредственного объекта доведения до самоубийства.

Ключевые слова: уголовное право, доведение до самоубийства, родовый объект, непосредственный объект.

O. A. Gusak

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of Criminal Law, Criminal Procedure and Criminalistics
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

THE OBJECT OF FINISHING BEFORE SUICIDE: THE MODERN VIEW

Summary

Article is devoted research of problems connected with definition of object of the crime provided by item 120 of Criminal Code of the Ukraine. The developed analysis of definition of generic object of crimes of section II is given to Especial part of Criminal Code of the Ukraine, direct object of finishing before suicide.

Key words: criminal law, finishing before suicide, generic object, direct object.